

Verslag debat 'De Bevlogen Blik', een gesprek over (architectuur)fotografie.

"Architectuurkritiek door middel van fotografie bestaat nog amper."

De discussie 'De Bevlogen Blik' op de Lage Kade bij ARCAM, met ruim tachtig aanwezigen, staat in het teken van de letterlijke en figuurlijke afstand die (architectuur)fotografen hebben tot hun onderwerp. Een aantal genodigden is gevraagd beeld te leveren om aan de hand daarvan hun kijk op het thema toe te lichten.

Luuk Kramer trapt af met de uitleg dat hij de mentale verandering in een wijk wil vastleggen. Bij zijn foto van het Confuciusplein legt hij de nadruk op de confrontatie van oud- en nieuwbouw – dát kun je fotograferen, het stedenbouwkundig plan moet je maar op een plattegrond bekijken.

Theo Baart stelt daarna dat hij bij het maken van eigen werk zeer dicht bij zijn onderwerpen staat, hij legt een zoektocht vast die niet fotografisch is. Voorbeeld: een onderzoek naar de bepaling van grondprijzen in zijn woonplaats. Het zijn beelden die zowel analyseren als documenteren. Zijn foto's vragen vaak nogal wat toelichting waardoor Baart toegeeft 'zich vaak te verlagen tot het schrijven van begeleidende teksten'. Hij vraagt zich vaak af wie hij met zijn foto's moet confronteren. Meest effectief is het om zelf een onafhankelijke positie in te nemen en het beeld slim te presenteren. Bart Sorgedragers begint met te zeggen dat hij geen architectuurfotograaf is, wel documentair fotograaf. Hij analyseert voor hij gaat fotograferen, hij ontwikkelt concepten. De beelden worden bepaald door de keuzes voor hetgeen in het beeld wordt weggelaten. Als voorbeeld geeft hij een foto uit de Kolenkitbuurt waar hij situaties heeft vastgelegd die zijn geënsce-neerd naar de foto's die Jan Versnel in de jaren vijftig in dezelfde woningen maakte.

Dé fotograaf bestaat niet. Moderator Maarten Kloos vraagt enkele fotografen welke van de getoonde foto's zij gemaakt zouden kunnen hebben. Ad van Denderen snijdt als eerste het thema van 'de mensen op de architectuurfoto' aan. Hij noemt de nog veel kleinere afstand die hij hanteert tot zijn onderwerpen – geen architectuur, juist sociale items. Roos Aldershoff zegt als Kramer architectuur zo perfectionistisch mogelijk vast te leggen. Architect Peter Defesche noemt Kramers foto van het Confuciusplein een fair portret over tussenruimte. Niels Raat noemt het een portret van de toekomst van het plein. In het gesprek dat volgt over de positie van de fotograaf in de tijd stelt Kramer dat hij zich bewust niet te veel inleeft in de toekomstplannen omdat het hem gaat om de gevolgen van de ontwerpuitsgangspunten in de praktijk.

Filmer Froukje Bos komt terug op het ontbreken van mensen in de foto's van Kramer omdat zij zich afvraagt hoe foto's waarop mensen visueel missen kunnen getuigen van meeleven? Kramer heeft als repliek dat hij verandering van een buurt fotografeert, niet het leven in een buurt.

Fotograaf Jeroen Musch ziet een wijk als onderlegger en architectuur als een van de mogelijke lagen. Hij kijkt filmisch; is deze foto deel van een film? Hij ziet dramatiek, romantiek, het menselijk perspectief. Kramer fotografeert terughoudender hoe een wijk verandert. Zijn betrokkenheid zit 'm in de wens voor 'een goed dak boven ieders hoofd'.

Er wordt gesproken over het verschil tussen foto's voor bewoners en die voor architecten. Piet Vollaard is een van de redacteurs van het boek *Posities* (verschijnt 18 februari 2010) en stelt dat iedere fotograaf een positie kiest en dat de mogelijkheden immens divers zijn. Collega-redacteur Allard Jolles toont een foto van Jannes Linders die is gemaakt in opdracht voor de Nota Stedelijke Vernieuwing. De foto zit vol humor. En is schrijnend. In één beeld heeft Linders de gekte van de Nederlandse ruimtelijke ordening gevat. Jolles toont deze foto op het Ministerie in Den Haag en weet haast zeker dat zo'n verfrissend beeld beleidsmakers wakker schudt.

In navolging hiervan wordt gesproken over het daadwerkelijke effect dat een foto kan hebben en komt het voorbeeld van een vreselijk treurige plaat die van het Centraal Station in Rotterdam (foto wederom van Jannes Linders) die ervoor heeft gezorgd dat de politiek toch voor de bouw van een nieuw station heeft gekozen.

Architectuurkritiek door middel van fotografie bestaat nog amper – stelt Piet Vollaard. De fotograaf staat vaak wel in dienst van de architect. De werkwijze van Theo Baart komt in de buurt van architectuurkritiek, en misschien juist omdat hij er tekst bij durft te gebruiken. Baart legt de transformatie van het Nederlands landschap vast en stelt zo vragen bij de ruimtelijke ordening.

Op een ander front kunnen fotografen ook invloed hebben op het ontwerpproces van een architect, namelijk in de positie van meeontwerpend fotograaf. Voorbeelden zijn Hans Werlemann en Jeroen Musch. Musch zegt niet zozeer de ambitie te hebben om mee te ontwerpen – in zijn geval bij West 8 – maar wel zaken te signaleren, commentaar te geven en de ontwerper af en toe te vragen: "waar ben je mee bezig?" Zijn beelden vertellen een verhaal, en soms zelfs een verhaal dat een je 'een klap voor je kop geeft' (doelend op de publicatie *In Holland staat een huis*). En dergelijke fotoreeksen kunnen het resultaat zijn van kritisch kijken maar ook van 'achteroverleunend fotograferen'.

Peter Elenbaas, vooral luchtfotograaf, ziet humor in foto's als een goed middel om commentaar te leveren. Bij eigen werk zegt hij kritisch en eigenwijs te kunnen zijn maar bij opdrachten ligt dat anders. Vanuit de lucht valt hem vooral het verschil op tussen de organisch gegroeide en de strak geplande wijken en dat daarmee direct het verschil tussen de respectievelijk leuke en niet-leuke wijken is gemaakt. Dat weergeven is een vorm van kritiek.

De discussie gaat door op de kritiek op stad en landschap die foto's in zich kunnen hebben en daarmee op de sociale insteek en de betrokkenheid van de maker. Johannes Abeling zegt dat hij de foto van Sorgedragers interessant vindt vanwege het verhaal dat het ingepakt busje impliceert, maar dat hij mee zou zijn gegaan met dat busje om de rest van reis vast te leggen. Jan-Dirk van der Burg, fotograaf van 'olifantenpaden', wil geen repetitief karakter in reeksen leggen; iedere foto moet iets nieuws vertellen. Roos Aldershoff merkt op dat sturing door de opdrachtgever groot is. Hij/zij geeft in een opdracht al aan wat en wie op welke wijze op de foto moet komen.

Het aanwezig zijn danwel ontbreken van mensen op architectuurfoto's lijkt in het daarop volgende gesprek te worden gekoppeld aan de mate van betrokkenheid en bevlogenheid van de fotograaf totdat Allard Jolles opmerkt dat een bouwkeet op een foto de aanwezigheid van bouwvakkers impliceert en dat de schotels aan balkons op de foto tonen waar mensen wonen. Je hoeft geen mensen op een foto te zien als er signalen van hun aanwezigheid zijn.

5 februari 2010 bij ARCAM, georganiseerd n.a.v. de foto-expositie Nieuw Nieuw-West met foto's van Luuk Kramer

Verslag Maaïke Behm 100211

